

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvaestio LXXXV. De actibus latriæ quibus aliquid de rebus exterioribus
Deo offertur. Et primo de sacrificijs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-72772)

AD SECUNDUM dicendum, quod sub maiestate F diuina intelligitur omnis Dei excellentia, ad quem pertinet ipso, sicut in summum bono, beatificamur.

Ad TERTIUM dicendum, quod quia una est excel lencia trium personarum, unus honor & reverentia, eis debetur, & per consequens una adoratio. In cuius figuram cum legitur de Abraham, Genes. 18. quod tres uiri apparuerunt, adorans, unum alloquitur dicens. Domine, si inueni gratiam &c. Terna autem genuflexio signum est ternarii personarum, non autem diuersitatis adorationum.

ARTICVLVS II.

Vtrum adoratio importet actum corporalem.

Supra q. 8.
21. Et 3. di.
9. q. 1. Et 3. q.
3. & 3. contra
c. 119.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod a doratio non importet actum corporalem. Dicitur enim Ioh. 4. Vero adoratores adorabunt Patrem in spiritu, & ueritate: sed id quod fit in spiritu, non pertinet ad corporalem actum. ergo adoratio non importat corporalem actum.

T2 Pret. Nomen adoratiois ab oratione sumitur: sed oratio principaliter consistit in interiori actu, secundum illud 1. ad Cor. 14. Orabo spiritu, orabo & mente. ergo adoratio maxime importat spirituale actu.

T3 Pret. Corporales actus ad sensibile cognitionem pertinet: Deum autem non attinimus sensu corporis, sed mentis. ergo adoratio non importat corporale actum.

SED CONTRA est, quod super illud Exo. 20. Non adorabis ea, neque coles: dicitur glo. Nec affectu colas nec specie adores.

RESPON. Dicendum, quod sicut Damasc. * dicit in 4. lib. Quia ex duplice natura compositi sumus, intellectuali, & sensibili, duplē adoracionē Deo offerimus, si spiritualē, quae consistit in interiori mensis deuotione & corporale, quae consistit in exteriori corporis humilatione. Et quia in omnibus actibus latrīa id, quod est exterius, refertur ad id, quod est interiorius, sicut ab principalib[us]: ideo ipsa exterior adoratio fit propter interiorem, ut uidelicet per signa humiliatis, que corporaliter exhibemus, excite tur noster affectus ad subiiciendum se Deo: quia cor naturale est nobis, ut per sensibilia ad intelligibilia procedamus.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod etiam adoratio corporalis in spiritu fit, in quantum ex spirituali deuotione procedit, & ad eam ordinatur.

AD SECUNDUM dicendum, quod sicut oratio primordialiter est quidem in mente, secundario autem uerbis exprimitur, ut supra dictum * est, ita etiam adoratio principaliter quidem in interiori Dei reuerentia consistit, secundario autem in quibusdam corporalibus humiliatis signis, sicut genu flectimis, nostram infirmitatem designantes in comparatione ad Deum. Proferimus autem nos, quasi profidentes nos nihil esse ex nobis.

AD TERTIUM dicendum, quod et si per sensum Deum attingere non possumus, per sensibilia tamen signa mens nostra prouocatur, ut tendat in Deum.

ARTICVLVS III.

Vtrum adoratio requirat determinatum locum.

1. Tim. 2.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur quod adoratio non requirat determinatum locum. Dicitur n. Ioh. 4. Venit hora quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem: eadē au-

tem ratio videtur esse & de alijs locis: natus locus non requiritur ad adorandum. **T**2 Pret. Adoratio exterior ordinatur in interior adoratio fit ad Deum, ubi corpus exterior adoratio non requirit determinatum locum. **T**3 Pret. Idem Deus est, qui in novo, in mente adoratur: sed in veteri testamento ratio ad occidentem, nam ostium tunc ciebat ad orientem, vt habetur Eucl. ad ratione etiam nunc debemus determinatum locum, si aliquis locus determinatus adorandum.

SED CONTRA est, quod dicitur Ioh. 2. 19. Luc. 19. Domus mea, domus orationis.

RESPON. Dicendum, quod sicut diffinitione principaliōis est interior deuotio, dariū autem est, quod pertinet exterius ad corporalem. Mens autem interior apprehendit Deum per comprehendens aliquo loco, sed corporaliter cestis est quod pertinet loco, & simul terminatio loci non requirit ad adorandum paliter, quasi sit de necessitate ipsius loci, aut quādā decentiam, sicut & alia consimiles.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod sicut Dabar prānūcia cœfationē adorantur in Hierosolymis, ritum Iudaorum adorantur in Hierosolymis, secundum ritum Samaritanorum in monte Garizim. Vtque n. ritus cœfationē spiritali Euangeliū ueritate, secundum ritus, in loco Deo sacrificatur, ut dicitur Mal. 1. 11.

AD SECUNDUM dicendum, quod sicut locus eligitur ad adorandum non per se, sed per adorantes: & hoc triplici ratione. Primum, propter loci cœfationem, ex qua tripartita uotionem concipiunt orantes, ut magis sicut parat ex adoracione Salomonis, secundò, propter sacra mysteria, & alia quæ ibi continentur. Tertiò, propter locum, ex quo fit orationē, ut adorantur in oriente, secundum illud Matth. 24. Vt si congregati in nomine meo, ibi familiares, & ceteri.

AD TERTIUM dicendum, quod secundum fidem dam decentiam adoramus ueritatem, non rationem, quidem, propter diuinam maiestatem, non nobis manifestatur in mortali, quod est secundò, propter paradisum in oriente, ut legitur Gen. 2. secundum litteram interpretū, quasi queramus ad paradigmā, quod est, propter Christum, qui est filius mundi, & qui nominatur, Zach. 6. Et qui ascendit super terram ad orientem: & ab oriente etiam procedit filius, secundum illud Matth. 24. Scilicet ad orientem, & parat usque ad occidente, & ad oriente, & parat usque ad occidente, & ad orientem filii hominis.

QVAESTIO LXXXV.

De his que a Deo fidelibus dantur, in quatuor articulus divisa.

BOSTE A confideranda est de actibus, quibus deus quæ res exteriores Deo offeruntur. Circa quos occurrit duplex consideratio. Primò quod est de his, quæ

A tim, uel discurrendo, & multum studendo &c. habere possumus. Et hoc modo intellexit auctor dicens, q̄ rō naturalis dicitur. Ita q̄ intentio sua est, q̄ rō naturalis, ut distinguatur contra supernaturalem, qualis est lex diuina: & contra voluntariam, qualis est lex positiva, quia ideo dicitur voluntaria, quia a principio nihil differt, ut dicuntur s. Ethic. talis ratio dicitur homini, quod subditur alicui superiori &c.

¶ Ad cuius evidentiam sc̄ito, q̄ rō dictans sacrificium, est ratio procedens ex multis premis, scilicet q̄ in natura est aliquid supremum, & quod illud cognoscit nos nō singulares aetates singulare, & quod benefactor nō est in singulis. Et quoniam hæc omnia ratione naturali cognosci possunt, ideo ratio naturalis multa tamen notitias dicitur homini, q̄ le sentit defectuum quo ad animam præcipue, se subdi superiori ad iutori, & directori. quem Deū dicimus.

¶ Ad primum ergo obiectorum dī, p̄fērre præfens ē de deficiens hominis, fe

cundum sc̄itu, q̄ sunt iuri naturali, communia sunt apud omnes homines: non autem hoc contingit circa sacrificia. Nam quidam leguntur obtulisse in sacrificium, panem, & vinum, sicut de Melchisedech dicitur Gen. 14, & quidam hæc, quidam vero alia, ut animalia: ergo oblatio sacrificiorum non est de iure naturali.

¶ 2 Prat. Ea quæ sunt iuri naturali oēs nulli seruauerunt: sed nō legitur de Isaac, q̄ sacrificiū obtulerit, neque etiam de Adam, de quo tamen dicitur Sap. 10, quod sapientia eduxit eum a delicto suo.

ergo oblatio sacrificij non est de iure naturali.

¶ 3 Prat. Aug. dicit 10, *de ciuit. Dei, q̄ sacrificia in quadam significativa offeruntur: uoces autem quæ sunt principia iter signa, sicut idē dicit in libro de doct. christ. non significat naturaliter, sed ad placitum, secundum Philos. ergo sacrificia non sunt de lege naturali.

E SED CONTRA est, q̄ in qua libertate, & apud quaslibet hominum nationes semper fuit aliqua sacrificiorum oblatio: quod autem est apud omnes, videtur naturaliter esse. ergo & oblatio sacrificiorum est de iure naturali.

RESPON. Dicendum, q̄ natura lis rō dicitur homini, q̄ alicui superiori subdatur propter defectus, quos in seipso sentit, in quibus ab

munia, ea uero quæ sunt de dictamine naturali, ut conciliaciones inutilitatem, non coeduntur ab omnibus, quia nec ab omnibus cognoscuntur.

fcuntur. Sic autem ad dictamē naturale s̄pē
etat sacrificare Deo,
& non primo modo:
propterea nō est mi-
rum, si multi sapien-
tes huius mundi non
acceptant hoc.

1.3.q.3.102.
art.3.cor. Et
3.q.3. art.3.
cor. Et 3.6
tracio. R.
Et Psl. 58.
co. E. Ro.
1.let.7.m.

*In eodem ar. nota,
q̄ author non solum
ostendit q̄ ad ius na-
turale s̄pēt obla-
tio sacrificij sed etiā
quid oblatio sacri-
ficij exterioris. Nam
poterat quis dicere,
q̄ Deo, virope intel-
lectualis naturæ suffi-
cit oblatio mentis in-
terior. Et propter
author ex eo q̄ nau-
rale est homini expri-
mire interiorum mē-
tē exterioribus signis,
quia a sensibilibus co-
gnitione accipi, do-
cet q̄ ideo naturale
quod est hominem in e-
iore oblationem
mentis, exteriori ob-
lationem explica e. Et
bene aducere, q̄ non
ex parte necessitatis,
quia felicit aler ho-
mini non possumus
exprimere alteri mē-
tē nostram, nisi sen-
sibilibus signis: sed
ex parte naturalita-
tis, quia, exprimere
per sensibilia signa,
naturale est homini,
quia a sensibilibus ac-
cipit cognitionem ,
author procelit: quoniam
ratio necessitatis non
habet locum
reflexu Dei, qui in-
tuetur cor, sed optimo
locum habet ratio
naturalitatis ex
parte hominis, qui of
ferit sacrificium.

Ar. p̄ced.

¶ Super Questionis

octauage similitudine Ar-

ticulū secundū.

Q.84. art. 2.
& q.81. art.
7.

D. 178.

Q.85. art. 2.

1.2.q.2. & 3.
art.8.Lib.10. c.19.
paulo a pri.
tom.5.I Nartic. 2. eiusdem
85.q.adquerte, q̄ in
corpo articuli au-
thor rationem radica-
lem, quia, s̄ sacrificij
exterioris debet con-
formari interiori, qd̄
soli Deo offeratur, cō-
firmat similitudine
proportionali, quia
icilice sic habet
vox, & conceptus si-
gnificatus, & postmo
dum conclusionem
ip̄am ex humana cō-
fueridine probat,
quam etiam authori-
tate diuina legis de-
thymiamate, seu vng-
uento prohibito sub-
poena mortis confi-
mat. Et si uis mate-
riam hanc latius vi-
dere, infipce capit.
120. libri 3. contra
Gent.

AD SECUNDVM sic proceditur.

A Videtur, q̄ non soli summo
Deo sit sacrificium offerendum.
Cum n. sacrificium Deo offerri
debeat, videtur q̄ omnibus illis
sacrificium offerendum, qui di-
uinitatis consortes sunt: sed etiā
sancti homines efficiunt diu-
na naturæ confortes, vt dicitur 2.
Petri 1. Vnde & de eis in Pf. 8.1. di-
citur. Ego dixi Dij estis. Angeli ēt
filii Dei nominantur, ut pater Iob
1. ergo omnibus his debet sacri-
ficiū offerri.

¶ 2 Pr̄. Quantò aliquis maior
est, tantò ei maior honor debet
exhiberi: sed angelis, & sancti sunt
multò maiores quibuscumq; ter-
renis principibus, quibus tamen
corum subditū multò maiorem
honorē impenidunt, sc̄ coram
eis prosterentes, & munera offe-
rentes, quām sit oblatio aliquis
animalis, vel reialterius in sacri-
ficiū. ergo multò magis angelis,
& sanctis potest sacrificij offerri.

¶ 3 Pr̄. Tempa, & altaria instituuntur ad sacrificia offerenda: sed
tempa, & altaria instituuntur an-
gelis, & sanctis. ergo etiam sacri-
ficiū possunt eis offerri.

SED CONTRA est, quod dicitur
Exodi. 22. Qui immolat diis, oc-
cidetur, pr̄ter Domino soli.

RESPON. Dicēdū, q̄ sicut dicitū
* est, oblatio sacrificij fit ad ali-
quid significandum. Significat au-
tem sacrificium quod offertur I
exterius, interius spirituale sacrifici-
ū, quo anima sc̄p̄am offert
Deo, & illud P̄almista. Sacri-
ficiū Deo spiritus cōtributus:

quia sicut supra dictum* est, exte-
riores actus religionis ad interiores
ordinantur. Anima autem se
offert Deo in sacrificium, sicut
principio suā creationis, & sicut
fini suā beatificationis. Secūdū,
autem veram fidem solus Deus
est creator aliarum nostrarū, vt in
1. habitum* est. In solo etiam eo
ārā nostrā beatitudo constitit, vt K

supra dictum* est. Et ideo sicut so-
li Deo summo debemus sacrificiū
spirituale offerre, ita etiam
soli ei debemus offerre exteriora
sacrificia. Sicut ēt orantes atq; lau-
dantes ad eum dirigimus signifi-
cantes voces, cui res ipsas in cor
de quas significamus, offerimus;

vt Av. dicit 10.* de ciu. Dei. Hoc
ēt videm⁹ in omni republica ob-
seruari, q̄ sumnum rectorem ali-

F quo signo singulari honorant, qd̄
cuicūq; alteri deserretur, effet en-
mē leja maiestatis. Et ideo in lege
diuina statuit poena mortis his
qui diuinū honorē alijs exhibet.

AD PRIMVM ergo dicendi, q̄
nomen diuinitatis communica-
tur aliquibus non per æqualitatem,
sed per participationem: & ido-
neæ aequalis honorē debetur.

AD SECUNDVM dicendū, q̄ in
oblatione sacrificij nō p̄efat p̄iū
occisi pecoris, sed significato-
rum hoc fit in honore summum re-
gatoris totius universi. Vñ sicut*
Aug. dicit 10.† de ciu. Dei. danio
nes nō cadaverinis nidorib⁹, sed
diuinis honoribus gaudent.

AD TERTIVM dicendū, q̄ sicut
Aug. dicit 8.† de ciu. Dei. Nō co-
stitutum Martyribus tempa fa-
cerdotalia, quoniam non ipsi sed
Deus corum nobis est Deus. Vnde
sacerdos non dicit, Offero ti-
bi sacrificium Petre, vel Paule sed
Deo de illorum uictori gratias agimus, & nos ad imitationem
corum exhortamur.

A D TERTIVM sic proceditur. Vide
sacrificij non sit specialis actus uirtutis
Aug. 10.* de ciu. Dei. Vnde sacrificium
opus quod agitur, vt sancta societate
Deo: sed omne opus bonum non est
autus alius determinat uirtus. ergo
sacrificij non est specialis actus deter-
minat uirtus.

¶ 2 Pr̄. Maceratio corporis, qua fit per-
tinet ad abstinentiam: qua autem in
tempo, pertinet ad castitatemque autem
tempo, pertinet ad fortitudinem, que omnia
comprehendit sub sacrificii oblatione.

¶ 3 Pr̄. Exhibeat corpora vefra hobia
ēt Apost. ad Heb. ult. Beneficentia, & cō-
munitas, obliuisci: talibus enim holus promovet
neficentia autem, & cōio pertinent ad
misericordiam, & liberalitatem. ergo dicitio
non est specialis actus determinat uirtus.

¶ 4 Pr̄. Sacrificium vñ, qd̄ Deo exhibet
sunt quæ Deo exhibent, sicut deo-
nē, primitia, oblationes, & holocausta, qd̄
nō vñ esse alijs specialis actus deter-
minat uirtus.

SED CONTRA est, q̄ in lege specialis
sacrificij datur, ut patet in principio Le-
gis.

RESPON. Dicendū, q̄ sicut finit
quando actus vñius uirtutis ordinatur ad
ritus uirtutis, participat quo dāmodo p̄e-
sicut cūm quis furatur, ut formicet, qd̄
accipit quo dāmodo ad formicationem qd̄
ita qd̄ si etiam alias non est pecunia
peccatum esset, qd̄ ad formicationem qd̄
ergo sacrificium est quidam facilius qd̄
habens ex hoc, qd̄ in diuinum reuener-
propter quod ad determinatam uirtutem.

scilicet ad religionem. Contingit autem, & ea que sunt alias virtutes sunt, in diuinam reverentiam ordinari, puta cum aliquis eleemosynā facit de rebus propriis, propter Deum vel cum aliquis proprium corpus aliquid afflitioni subiicit propter diuinam reverentiam: & secundum hoc etiam actus aliarum virtutum sacrificia dici possunt. Sunt tamen quidam actus, qui non habent ex alio laudem, nisi quia sunt propter reverentiam diuinam, & isti actus proprieate sacrificia dicuntur, & pertinent ad virtutem religionis.

Ad PRIMVM ergo dicendum, quod hoc ipsum per Deo quod spirituali societati volumus inharrere, ad diuinam reverentiam pertinet: & ideo cuiuscunque virtutis actus rationem sacrificii accipit ex hoc, quod agitur, ut sancta societas Deo inharcamus.

Ad SECUNDVM dicendum, quod triplex est hominis bonum. Primum quidem est bonum animae, quod Deo offertur interiori quadam sacrificio per denotionem, & orationem, & alios huiusmodi inter nos actus: & hoc est principale sacrificium. Secundum est bonum corporis, quod Deo quodammo do offertur per martyrium, & abstinentiam, seu contumaciam. Tertium, est bonum exteriorum rerum de quo sacrificium offertur Deo, directe quidem, quando immediate res nostras Deo offerimus, immediate autem, quando eas communicamus proximis proper Deum.

Ad TERTIVM dicendum, quod sacrificia proprieate dñi, quoniam cibas Deo oblatis aliquid fit, sicut per animalia occidebantur, & comburebantur: quod panis frangitur, & comeditur, & benedicitur: & hoc ipsum nomen sicut Nam sacrificium dicitur ex hoc, quod homo facit aliquid sacrum. Oblatio autem directe dicitur, cum Deo aliquid offertur, etiam si nihil circa ipsum sacrificium dicitur offerri denarii, vel panes in altari, circa quos nihil fit. Vnde omne sacrificium est oblationis, sed non conuertitur. Primitiae autem oblationes sunt, quae Deo offerebantur, ut legitur Deut. 26. Non autem sunt sacrificia, quia nihil sacrum circa eas siebat. Decimas autem proprieate loquendo non sunt sacrificia, neque oblationes: quia non immediate Deo, sed ministris diuini cultus exhibentur.

SUPER QUESTIONIS ALIENGENES
ARTICULUM QUARTUM.

Narrat. 4. habet. quod

duo genera sacrificiorum sunt: omnis est communia, scilicet interioris oblationis per denotionem, & orationem: & oblationis alium aliud est universalis. Tertium autem sacrificia genus est proprium sacerdotibus, & ministris Ecclesie, quod hodie in fidei Euangelista oblatio est. Quarto, sacrificia genus est significandum: sed non est omnium huiusmodi significatio intelligere: ergo non oes tenentur ad sacrificia offerenda.

¶ 3 Præt. Sacrificia Deo offeruntur ad aliquid significandum: sed non est omnium huiusmodi significatio intelligere: ergo non oes tenentur ad sacrificia offerenda.

¶ 4 Præt. Ex hoc sacerdotes dicuntur, quod sacrificium Deo offeruntur: sed non omnes sunt sacerdotes. ergo non omnes tenentur ad sacrificia offerenda.

SED CONTRA est, quod sacrificium offerre est delege natura, ut supra habitus est. Ad ea autem que

sunt legis naturæ, omnes tenentur. ergo omnes tenentur ad sacrificium Dei offerendum.

RESPON. Dicendum, quod duplex est sacrificium, sicut dictum est, quorum primus, & principale est sacrificium interius, ad quod omnes tenentur: omnes enim tenentur Deo deuotam mentem offerre. Aliud autem est sacrificium exterius, quod in duo dividitur. Nam quoddam est, quod ex hoc solum laudem habet, per Deo aliquid exterius offertur in protestationem diuinæ subiectiōnis: & ad hoc aliter tenentur illi, qui sunt sub lege noua, vel veteri: aliter illi, qui non sunt sub lege. Nam illi qui sunt sub lege, tenentur ad determinata sacrificia offerenda secundum legis præcepta. Illi vero qui non erant sub lege, tenebantur ad aliqua exterius facienda in honorem diuinum, secundum condescensionem ad eos, inter quos habebant, non autem determinate ad haec, vel ad illa. Aliud vero est exterius sacrificium, quando actus exteriores aliarum virtutum in diuinam reverentiam assumuntur, quorum quidam cadunt sub præcepto, ad quos omnes tenentur: quidam vero sunt supererogationis, ad quos non omnes tenentur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ad illa determinata sacrificia, quae in lege erant præcepta, non omnes tenebantur: tenebantur tamen ad aliqua sacrificia interiora, vel exteriora, ut dictum est.

C AD SECUNDVM dicendum, quod quoniam non omnes sciant explicitè virtutem sacrificiorum, scilicet tamen implicite, sicut & habent fidem implicitam, ut supra habitus est.

AD TERTIVM dicendum, quod sacerdotes offerunt sacrificia, quae sunt specialiter ordinata ad cultum diuinum non solum pro se, sed etiam pro aliis: quædā vero sunt alia sacrificia, quae quilibet potest pro se Deo offerre, ut ex supra dictis patet.

QUESTIONES LXXXVI.
De oblationibus, & primitiis, in qua-
tuor articulos diuina.

D OSTEAE considerandū est de oblationibus, & primitiis.

Et circa hoc queruntur

¶ 1 Primi, Vtrum aliquæ oblationes sint de necessitate præcepti. ¶ 2 Secundi, Quibus oblationes debeantur. ¶ 3 Tertiæ, De quibus rebus fieri debeantur. ¶ 4 Quartæ, Specialitet de oblationibus primitiarum, vtrum ad eas homines ex necessitate teneantur.

A RTICVLVS I.
Vtrum homines teneantur ad oblationes ex necessitate præcepti.

AD PRIMVM sic proceditur. Videatur, quod homines non teneantur ad oblationes ex necessitate præcepti. Non enim homines tempore Euangeli tenentur ad obseruanda ceremonialia præcepta veteris legis, ut supra habitus est: sed oblationes offerre ponitur inter ceremonialia præcepta veteris legis: df enim Exod. 23. Tribus iuribus per finem Secunda Secunda S.Thoma.

Art. 2. habet

In corp. art.

Qu. 1 art. 7.

In corp. ar.

& art. 2. & 5.

Q Super Questionis
octauaginta sextæ Ar-
ticulum primum.

I N articulo 1. q. 96. in repositione ad primum, gratias occurrit questionis, Quod pacto salvatur differentia inter ceremonialia, & iudicialia præcepta legis veteris, si licet potest, & debet modo obseruari hoc ceremonialie mandatum Exo. 23. Non apparebit in conspectu meo uia: Differentia siquidem a signata in precedenti libro, que etiam in questione sequenti, articulo primo replicatur, est quod in dicta possumus nunc servari, si princeps ea salvatur, ceremonialia autem non. Ex quo dubitatur sic.

i. 2. q. 103. ar.
3. & 4.

Cum commine sit utriusque præceptis,

quod non licet ea obseruare tanquam uia,

hoc est, tanquam obligatio ex authoritate veteris legis, qd

hoc effet evitare fine

de Chri, qd legis au-